

1848—49. TÖRTÉNELMI LAPOK.

Hirdetések a kiadóhivatalban véletlenek fel.

Felelős szerkesztő:
KUSZKÓ ISTVÁN,
az ereklye-múzeum őre.

A lap szellemi és anyagi részét illető közlemények az ereklye-muz. őre címére küldendők.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Kolozsvár, hosszú-utca 3. sz.

Előfizetési díjak:
 $\frac{1}{4}$ évre 1 frt, $\frac{1}{2}$ évre 2 frt, egy évre 4 frt.

Kéziratok nem adatnak vissza.

Rétyi Antos János

1848—49-iki honvéd alezredes.

(K.) Az önvédelmi harc egyik kiváló daliájának arczképét mutatja be képünk, a festőien szép egyenruhában.

Rétyi Antos Jánosnak alapos képzettsége minden téren, vezetői talentuma, bátorsága, a helyzet gyors felismerése, az előnyök habozás nélküli kiaknázása fontos szerepet juttatott. Működése az önvédelmi harc történetének egy részét képezi. Ennek leírását itt közöljük:

Antos János ősi régi székely nemes családból származott.

Született 1819. július 25-én Erdélyben, Háromszéken Rétyen.

1826—1838-ig a nagyenyedi ev. ref főiskolában nyerte kiképezését. A jogi tanfolyamot kitüntetéssel végezte s 1838-ban a második székely ezredbe lépett, mint ezredi hadapród (Regiments-kadet).

1842-ben hadnagy lett.

1848. április 26-án az erdélyi cs. k. General-Commando rendeletéből mozgósított zászlóaljjal előbb Alsó-Fehérmegyébe, később pedig az erdélyi m. kir. bányász-jószágoknak a fellázadt oláhok elleni megvédésére, mint hadnagy, egy osztálylyal vett részt.

Alsó-Fehérmegyében *Miháts-Falván* s környékén több ezer oláh gyűlvén össze, a megye hatóságának felmondták az engedelmességet, az adót megtagadták, a birtokosok földjeit elfoglalták; ezek ellen június 2-án exekuczióba küldetvén, a katonaságnak ellent-álltak, tettelegességre került a dolog, kölcsönös lövések váltattak; a katonaság

részéről meghalt egy ember s több megsebesült; az oláhok közül elesett és megsebesült mintegy 300 ember.

1848. május 9-én gróf Batthány Lajos m. kir. miniszterelnöknek a szebeni cs. k. General-Commandohoz kiadott intézkedései nyomán katonai úton, az előbbi hatóságtól kapott rendelet következtében a fennebb érintett mozgósított zászlóaljjal a Szeged-verbászi táborba vonult augusztus 11-én. Augusztus 20-án részt vett a Szent-Tamás elleni nagy ütközetben. Ezen s több később vívott

apróbb csatározásokban teljesített működéséért főhadnaggyá léptették elő s szept. 30-án a zászlóaljjal Pákozdra rendelték.

Okt. 30-án Guyon őrnagy a pesti ujoncz önkéntes két zászlóaljjal a keményen eltorlaszolt s az osztrákoktól Jellasich bán serege által makacsul védett Mannswörthöt nagy veszteséggel vevén be, midőn minden harmadik ember részint elesett, részint

veszélyes sebet kapott, Guyon alól három lovat lőttek le; a tulnyomó erővel szemben oroszlánbátorsággal küzdött a honvédség, már kevés számra apadva

helyzetök tarthatatlanná vált, midőn ezt Antos észrevevén, útasítás nélkül segítségére sietett s így sikerült az ellent határozottan visszanyomni; tetéért századosnak léptették elő s november elején az

első hadtesthez mint táborkari százados osztattott be. Részt vett decz. 28-án a szikszói, 1849. január 4-én a kassai, január 22—23-án a bodrog-kereszturi, február 28-án a verpeléti, kápolnai, márczius 1-én a kövesdi, április 4-én a tápió-bicskei, április 6-án az isaszegi, április 10-én a váci ütközetben, a hol az ellenségtől egy üteg ágyut elfoglalt s az ellenségnek tetemes veszteséget okozván, a csatatéren III-ad osztályu katonai érdemrenddel díszít-

tetett fel. E kitüntetést a hadügyminiszter rendeletileg is megerősítette. 1849. ápril 16-tól rang- és illetménynyel a táborkarhoz őrnagynak neveztetett ki. Nagy-Sallónál ápril 12-én Wohlgemut két ezred lovassággal nyomult az első hadtest legszélső jobb szárnya ellen, a hol egy század honvéd-huszár állt, ennek háta megett semmi más csapat; az osztrákok ilyenképpen hát megé akarván kerülni, Antos tábori őrnagy a század honvéd-huszárt (1-ső számú császár-huszár azelőtt) csatárlánczba osztva gyorsan előre küldte, minek következtében az ellenség ennek háta megett megfelelő tartalékot képzelvén, illő távolban megmaradt s így e kis csel által az állás gyöngegsége eltakartatott, mialatt az első hadtest több csapattja mindenütt győzelemmel nyomulhatott előre.

Részt vett ápril 26-án a komáromi ütközetben, midőn a vár az ostromzár alól fölmentetett.

Jelen volt május 21-én Budavár ostrománál, hol is az aknázás és résttörő üteg felállítása és működése személyes felügyelete alatt történt. Ezen és általában az ostrom alatt és a roham napján véghezvitt tetteiért a táborkarhoz alezredesnek nevezték ki.

Részt vett Semptén június 25-én, Komáromban jul. 11-én, Vác előtt jul. 15-én, Debreczenben aug. 2-án történt ütközetekben. Augusztus 4-én a hadügyminiszteriumhoz osztották be, mint tábori osztályfőnököt. Augusztus 13-án Világosnál a fegyvert letette, neki jutott a szomorú kötelesség, hogy az első hadtest fegyvereit, ágyuit, lovait az oroszoknak átadja. Az aradi várba fogóságba hurczoltatott s 6 évi várfogságra ítélték. 1851-ben azonban legfelsőbb kegyelem útján hazabocsátották. Ugyanez év jul. 25-én nőül vette a feledhetlen emlékü báró Radák Istvánné gróf Rhédey Klára leányát Katalint. Semmi hivatalt azóta nem vállalt s mezei gazdálkodást folytat. Lakik Abonyban, Pestmegyében.

Okmánytár.

Csik Szereda 7 Hétfőn. Julius 2 án. 1849.

H A D I L A P.

Magos pártolásra tanálván Lapunk, Honunk' lelkes fiai és Leányainál; hetenként kétszer adjuk, mikor csak a' had gyakorlat engedí. —

A' muszkákkal táborozásunkról.

Kökösi tábor Junius 23 án. Egy csatáról írunk, mely a' történész előtt bámulandó alakban tűnik föl, 's véres színhelyen a' Székely el szántság 's vak merő bátorság gyémánt emlékét csudálandják, a' késő századok. Az oláh országból hazánkba betörni kénytetett ellenség, miután a' Tömösi szorosan véres ellentállásra talált, 's több ezer zsoldosa, ott lelő sirját; erönk a' többi szorossokon föl osztva lévén, kevés, 600 gyalog és 50 lovasból álló bátor seregünk a' 15,000 ből álló éhség és nyomor be ütni kénytetett serget föl tartoztatni nem bírván, egész a' kökösi hidig ovatosan visszavonult.

Itt történt az a' véres csata, mely nevünket a' rákent mocsoktól ismét meg tisztítja 's „legharciasabb“ címet visszont vissza adja, 600 gyalog 's 50 lovas voltak

e' nap hősei, mert ily csekély erő oly nagy tömeg ellen, a' szél miatt támadott füst és por felleg' dacára is 4 egész oráig tüzelt és tartá föl a' dühös ellent, a' nélkül, hogy veszteségünk 6 ember életébe 's néhány sebesültekbe került volna; midőn az ellen hallottja meg számlálhatatlan, sebesültjei száma kimondhatatlan. Kitünőleg viselte magát az ujj honvéd zászló aly, mit Kis Százados vezérelt; 's melynek fele csak most volt leg először tüzből. A' muszka pikás több mint 2000 re menő lovasság a' részünkről golyo záport ki nem alhatván, sebes 4 szög rohamot kísértett meg. De a' Zászló aly hirtelen ellene 4 szög alakult, 's oly erős tüzet adott, hogy a' lovasság több, mint 100 halva bukott le a' földre 's meg három anyi meg sebesülve, jól be gyakorlott lovaiknak köszönheték csak, a' vérmezőn nem maradásukat. E' csatában jelesen viselték magukat: Baric százados, kit egy ágyu golyó surlás nem rettentett el, sőt sebzett oroszán mo'jára küzdött, mint hős, megvetve a' fájdalmat a' hon szabadsága védelmében. Fischer százados, kinek harci tetteit már a' romai sáncoknál hálás el ismeréssel emlegeti a' kegyelet telyes hazafi. Ő csak ezt szokta mondani löjted fü az orádat! Vagner százados és Köllő fő hadnagy kik fegyvert ragadván szurony hegyével rohantak példány-kép az ellen gyilkolására. Köllő főhadnagy egy tisztet maga lött le, 30 pengő forintot talált zsebében, Kossuth bank jegyekben Kitünőleg viselte magát Bodó hadnagy is kiknek a' hálás hon nevében köszönetet nyilváníttunk.

Nem mulaszthatjuk el egy köz örök vitéz tettét föl említeni, ki egy muszka tisztet úgy meg lött, hogy rögtön meghalt. 8 pengő forintokat találván zsebében. Ez egyén Tusnádi Molnár János, ki a' meg lött tisztnek kardját el vette, kulacsát ki itta 's azzal tovább lött. Fehér tizedes is el vett egy kardot egy tisztől miután azt elébb földre terítette.

És ezen véres nap leg nagyobb hőse volt Gál Sándor derék ezereadesünk ki a' golyo záporban lelkesíté a' tántorithatlan bajnokokat, 's ki tartó el szántsággal pártul hideg számítással tette intézkedéseit. Ily kísértett jellemű ember tehette csak, hogy a' Székelyföldre proclamatiókkal Dorschner által be küldött oláhot, csak azért is, hogy a' rossz szellemet hintő föl szállítsanak eszköze merészelt lenni: agyon lövette.

Ily nagy vitézség 's hősies el szántság mellett is kénytelenek voltak a' miénkek vissza vonulni, a' sokkal nagyobb erő elől 's miután hadi rendben vissza vonult, Eresztevény mellett a' már előre meg erősített helyen tábort ütött 27 algyut ki szegzett, 's az okos vezér Gál Sándor el döntő csatát határozott. A' nép hideg borzalommal számítá szent szabadsága, szeretett családjá, 's a' szeplőtlen Háromszék vérszben forgását, öreg, nő, gyermek egy aránt végső el szántsággal tömegestől tudult a' lelkész által magosra emelt kereszties szent zászló alá, 's várta a' kaján ellent. De az miután el szántságát észre vevé S. szent-györgy felé vette útját 's miután azt teljesen ki rabolta, a' honlávók ifjait rabláncra fűzve Kököse hurcolta, itt ütötte föl undok tanyáját. Ezt megtudva derék ezereadesünk 7 algyut egy csapat katonasággal utánna indított 2 csapatot algyukkal az erdőre Dálnok fölött el szállított és 10 algyuval 's igen tekintélyes erővel Csik Tusnádra vonult. 'S el határozta, hogy a' tusnádi szoros a' Székelyekre nézve a' történész előtt olyan fog lenni, minő volt a' Spartaiakra nézve a' Thermopillei szoros. Junius 25 én éjjel érkezett ide a' hős ezereades, bátor csapatjával. Vele voltunk mi is, és álmatlanul töltvén éjjünket, reggeli 8 órakor rendeztük a' ránk bizottakat. Tusnádnál levő táborunkból előrsön van

ma egy csapat Málnáson, Bikszádban, és Kászon ujfalu felé is portyázó csapatunk van. Alig hihetjük még csak szándokát is a' Csikba be törésre.

*

Ez után egy csomó fegyver- és más nyugtázás következik a lapban egy hasábon. Ezt követi:

Kérdés 's feleletek.

Kérdés. Szabad e' a' honvédet botozni?

Felelet. Nem, — törvény értelmében. Azonban egy későbbi rendeletnél fogva a' táborok fő vezéreinek megengedettet, a' körülmények tekintetbe vétele mellett, például csata sikon vagy hadjáratkor a' törvény szék által kimondott fogsági büntetést, botzással felcserélhetni.

K. Hát még más esetben lehet e' joga valakinek botoztatni?

F. Épen senkinek. És innen mind azok az őrnagyok, századosok kik a' törvényt áthágják álladalmi bünt követnek el. Valamint maga az olly hadbíró is, kit Debrecenből oklevéllel bocsátott ki a' kormány 's még is elő sorolt törvénytelenül botot kér a' bűnösro bűnös maga és nem méltó az álladalom kenyerét enni.

Jegyzés. A' honvédeket arról édesgetők zászlóink alá hogy nincs bot. És midőn mi még is ellenkezőt teszünk naponta őket meg csaljuk 's a' törvényt is megrottva olly mit teszünk mi mi 's a' t. Például felhozhatnám a' keserű surlodást mely leg közelebről történt a' beszerce borgoi táborba.

Vályi s. k.

Tábori tudósítások.

Posonnál a' Magyar országra be tört muszkákat a' magyar tábor diadalmason meg- és szélyel verte 's iszonyu rendtelenségben szaladtak vissza.

Hir szerint Fehér⁴ váratt az inség és nyomortól sanyargatott vár őrséggel meg történt az el döntő csata, midőn is a' magyar lobogó Fehér vá: büszké tornyáról lengeté a' szabadság szent hírét.

Bemrőlí tudósítás: Junius 24 én Dézsen megjelent; az ott levő 12 ezer embert parancsnoksága alá vevén, az Urbán muszka táborát 25 én Somkerékig üzte. 26 án Besztercét be vette 's az ellenséget Bukovinába vissza kergette. 27 én indult 21 álgyuval 's 5000 emberrel a' székelyek segítségére.

A' Törökök a' határ szélt mindenütt úgy el állották, hogy a' muszka rablo csoport többé vissza nem szökhet, 's oláh ország, többé buvó helye nem lehetvén, reményünk van hogy vitéz had seregünk szuronyán meg török rablo féltelensége.

Junius 27 én Kozmáson Zászló szentelés volt. Keresztanya volt a' derék ezeredes Gál Sándornő. Táborunkban igen nagy a' lelkesedés.

Az Udvarhely széki mint egy 2500 emberből álló nemzet őrsereg két osztályban indult a' meg támadott Háromszék segítségére. Az egyik a' Hargita sziklái között Junius 29 én érkezett Csik Szeredába. Arcokon a' lelkesedés, 's meg támadott ős hazájok védelmére hidegvérűség ömlött el; a' másik fele többnyire jó lö fegyverrel el látva, a' Rika tövébe örködik Pünkösti őrnagy parancsnoksága alatt szemügyre venni egyszer'smind azt is, hogy Udvarhelyszékre, a' muszka tábor beütése által föl lelkesült szász és oláh rabló csorda be nerontson. Hogy a' szász és oláh ujjoncozást mennyire kárhoztassuk a' tapasztalás tanita meg.

Gimesből többen fegyverestől együtt Moldvába szöktek néhány pedig a' félen eső sötét fenyevesekben bujdokálva marhákat rabolnak, 's félig meg nyuzva hagyják az árkok fenékén. Mintegy 6000 szász és oláh ifju soroztatott bé. Mi nagyon jól tudjuk, hogy ez által a' szász és oláh érdeket akarták a' miénkel azonositni az ök képzeletökben, midőn valósággal már mint hon polgároknak azonositva van.

Azon 6000 fegyvert sokkal jobb lett volna a' székelyek között ki osztani, 's most a' Kőkösi hidon nem döröngött

volna át az ellenség álgyuja. A' Székely tábor, mely az agyagfalvi térre őszpontosult, mint egy száz hat ezer emberből állott, pedig Maros és Aranyas szék az ellenünk föl támadt oláhság meg zabolázására sietvén, nem jöhetett a' gyűlésbe. Ma az Udvarhely széki, Csiki és Három széki ujjoncozból alakult zászló alyakból 25 ezer lelkes ifju küzd a' szabadság véres mezején. Maros széken az ujjoncozást meg tiltotta Dobozi ur, ő tán tudja miért, 's a' helyett az oláh és tunya szászokat sorozták be.

Elég Székely van még tehát, ki e' kedves kanahánt ha lö fegyvere van, könnyen meg oltalmazhatja a' berontástól, 's most Csernáton dus kalászain nem nyeritenének az ellenség ménjei. —

Ugy halyuk, hogy a' brassai fellegvárban maradt őrségre a' helybeli szászok rá törtek, 's ki menni kénszerítették, de miután Nagy Dani őrnagy Toth tüzér hadnagyal meg labdatsoztatta, nem igen van kedvök löpor szagolásra.

Moldvai tudósítás.

Tölgyesen alol Pressekárnál a' kapun belől van 20 Kozák kevés maradványja azoknak kik Circassia sziklái közé be hatottak de a' kiket a' hegyi nép fegyvere nagyon meg gyéritett. Grécesen tanyázzik 1000 gyalog, Pressekáron 2000 kozák. Ennyiből áll itt a' muszka erő.

A' kapun alol lévő kozákok nappal semmi szolgálatot nem tesznek csak alusznak, 's ha föl ébrednek keserves szemmel pillantnak, a' muszka korpa kenyérre, 's bámulyák a' határvéd feszült erszényjét, 's a' jó kedvet mely arcukon hullámozva ömlik el. Éjjel lóháton van mindenik 's azon szunyodozva töltik álmatlan éjjöket.

A' gimesi sáncnál is van 12 Kozák földig érő zeke posztoból készült, de az idő viszontagságaira panaszó kaputban sétálgatnak a' pallisadok megett, 's nézegetnek át a' hézagokon. Néha néha az ök modjuk szerint, de valami semmi miveltséget nem jellemző danákat énekelnek. Körbe álnak, 's inkább el keseredve, mint jó kedvet hányják vetik magukat, hihetön a' kancsuka magasztos jo tévöségét és földi istenséjét nem csak léleken, hanem testben is magasztalyák.

Leg ujjabb hir.

A' Vilmos huszárok Udvarhelyig egy tömegben jöven itt két részre szakadtak, egy rész a' Hargitán jöven át 28 án Csik Szeredába érkezett; a' más része a' Rika felé. Az ellenség későn vette észre, a' Bem eszít, mely csak ugyan a' minden napiság fölött magosan lebeg. Mihest észre vette Nyomulni kezdett Uzon felé 's a' Székely tábor nyomába követi, mig Bem vele szembe áll. No hisz ott lesz egy kaláka.

Dobai al ezeredes Dé'sre vonulván táborával, Bem vette át a' tábor, 's hir szerint ezt mondá: nézze meg ön én ép' ezen erővel verem vissza az ellent mi csak ugyan dicőségesen meg is történt.

Aztán ezt nevezük mi derék stratégiának. —

Sürgetős közlendőink miatt Horváth Dani őrnagy' maros széki ujjoncozást tárgyazó levelének folytatását félbe szakítjuk.

Szerkeztőség.

Szerkzti Bíró Sándor százados* Nyomatik a' Csik Somjoi Zárda betűivel.**

* Volt rétyi pap. ** Lásd a mai számunkban a Nagy Sándor levelét Hidvégről.

Szerk.

T Á R C Z A.

Bem tábornok lovagias tette.

(Saint Quentin osztrák őrnagy özvegyének gyámolítása).

Kolozsvártt laktam 1848. telén, beszéli egyik közszeretben álló nyugalmazott főispánunk; nem jó kedvemből, hanem a legnyomasztóbb kényszerüségéből, mert birtokaim feldulva voltak s valamennyiben a felkelt román nép garázdálkodott és én szeretett nőmmel s öt apró gyermekemmel csak a jó isten tudja, mint éltem egy napról a másra.

Egy alkalommal eladás végett gazdagon kiállított selyem női ruhát hozott hozzánk egy kolozsvári cigánynő s bár olcsón kínálta, képzelhetni, hogy nem igen kaptunk a vásáron.

A cigánynő azután elbeszélte, hogy a ruha a gróf Saint Quentin volt osztrák őrnagy özvegyéé, ki most betegesen fekszik s oly nélkülözések között van, hogy kénytelen butorait, ruháit áruba bocsátani.

A családot, melynek az özvegy tagja volt s magát az özvegyet is jól ismertem a korábbi időből s feleségemmel abban állapodtunk meg, hogy segiténünk kell rajta s mivel nekünk módunk nincs, Bem tábornok útján, ki akkor éppen Kolozsvártt volt.

Saint Quentin gróf az erdélyi osztrák hadsereg egyik legtehetségesebb tisztje volt, ott esett el Csucsánál a XI-ik zászlóalj golyózáporától, midőn az osztrák lovasság élén ágyúinkat megrohanta s a nála volt mintegy 10,000 forintra menő pénze is odaveszett. Ott van eltemetve Bánffy-Hunyadon.

Igy történhetett, hogy ifju szép nejét, nem sejtve, hogy utoljára búcsuzik tőle, kevés pénzzel hagyta hátra Kolozsvártt s az akkori zavargós időben teljes lehetetlenség volt egy magányos nőnek hosszabb útra indulni, vagy rokonait helyzetéről tudósítani.

Bem tábornokhoz mentem tehát s előadtam a szerencsétlen asszony helyzetét, mire ő segédtisztjének, kinek nevével megfeledeztem, azonnal rendelkezett, hogy vigyen az özvegynek 200 p. p. forintot s tudja meg tőle, mit tehet érte.

Én is elmentem a hadsegéddel s ismerve a grófnő büszkeségét s irántunki gyűlöletét, abban állapodtunk meg, hogy előbb én fogok vele szólni, egyelőre a pénzről mit sem említve: a tábornok segélye felajánlását közlöm vele.

Ott találtuk a Farkas-utcában levő lakásán, egy hiányosan butorozott szobában, bánat- és betegségtől elhalványult arccal s első pillanatra megdöbbenőleg feltűnt, mily nagy mértékben szenved.

Előadtam a tábornok izenetét, mire ingerülten felugrott s ránk kiáltott:

Adjátok vissza férjemet! . . .

Ez természetesen olyan kívánság volt, mit maga a tábornok sem teljesíthetett. Én csendesítőleg tovább

folytattam a beszélgetést s a szárnysegéd is előadta, hogy ha kivánna a Besztercze körül állomásozó osztrák előőrsig eljutni, Bem tábornok szívesen felajánlja segélyét.

Erre lassan-lassan lecsillapult s könyezve beszélt el, hogy a mi kevés megmaradt butora van, azt hátrahagyhatja egy bizalmas emberénél s be kell vallania, hogy teljesen pénz nélkül van; ugyanazért ha a tábornok 100 frt segélyt adna s elkísértetné az osztrák táborig, köszönettel fogadná.

Ezt megígértük előre is, bár arra felhatalmazva nem voltunk, de mégis megtettem, mert felbátorított arra Bem tábornok lovagias bánásmódja, midőn engem nem ismerve azonnal segélyét ajánlotta fel egy védtelen nőnek, volt legyen bár ellenségének özvegye.

És nem csalatkoztunk, mert Bem tábornok Saint Quentin őrnagy özvegyét saját előfogatan szállíttatta el, pénzzel ellátva, a Beszterczénél álló osztrák előőrsig, honnan mint később hallottam, övéihez szerencsésen megérkezett.

Évek előtt beszélt el nekem ezt báró Kemény György, Torda-Aranyosmegye nyugalmazott főispánja, közölni kívántam, mert méltó világot vet úgy Bem tábornok, mint az elbeszélő főúr nemes lelkületére.

K. Weress Sándor.

Szabadságharcz a felsőmagyarországi bányavárosokban.

— Helyreigazítás „A női honvéd-hadnagy“ című cikkre. —

Selmeczbánya, 1892. április hó 22-én.

Az „1848—49. Történelmi Lapok“ 6-ik számában, a t. szerkesztő bizottság vezércikkében kiemeli azt a feladatot, melyet a lap maga elé tűzött, a mennyiben „különben veszendőbe menő anyagot gyűjteni óhajt a nemzet részére“, vagyis a szabadságharcz történelmének összeállítására.

Ez szép és nem eléggé megbecsülhető feladat, de csak úgy bír értékkel, ha a gyűjtött anyag, melyből majd a történelem összeállítandó lesz, valódi és igaz eseményeket tartalmaz.

A fent említett számban „A női honvéd-hadnagy, Jókai Mórtól“ című cikkben pedig annyi a téves állítás, hogy én legalább arra a részre nézve, melyről biztos tudomásom van, a történelem meg nem hamisítása tekintetéből megjegyzéseimet megtenni kötelességemnek tartom.

Az az állítás, hogy Görgei teli hadjáratában a bányavárosokon át egész Branyiszkoig a magyar hadsereg folyton kettős tűz között, Kőrmöczbánya mellett kemény harczt vívott volna, téves, mert a két osztrák dandár csak hátulról követte a magyar hadserget és komolyabb harcza csak Szélakna mellett és a hodrus-bányai szűk völgyben 1849. január 19—21-én bocsátkozott; e két helyen abból a czélból, hogy a honvéd-sereg zöme akadálytalanul tovább vonulhasson felfelé; az előre nyomuló ellenség feltartóztatása kisebb magyar haderőre volt bizva.

A *hodrusi* — de nem a körmöczi — leonidási harcban esett el 3 golyótól találva a derék *Pusztelnik* alezredes, kit az osztrákok a harcztérről egyenesen Ujbányára szállítottak, hol másnap meg is halt és ott el is temették.

Besztercebányán sem volt harc, a város nem is égett. Görgői itt akadálytalanul intézkedhetett, hogy a sereg nagyobb része Stureczen át Liptó felé, a kisebb része pedig Breznóbányán át egyenesen Szepes felé vonulhasson. Rózsahegyén sem volt éjjeli támadás, mert hiszen arra sehol sem járt akkor ellenség.

Görgői főhada Stureczen, Liptón át érkezett Szepességre és harc nélkül, csak a nagy hideggel küzdve, vonult be Lőcsére. Csak Guyon dandára, mely Breznóbányán, Pohorellán és Telgárdon át még fáradságosabb hegyi úton Iglóra este érkezett meg, volt kitéve a Lőcséről jött Kiesewetterféle osztrák csapat éjjeli megtámadásának, melyet Guyon hősiesséssel visszavert és az ellenséget üldözve február 4-én reggel 6 órakor Szepes-Váraljára (szülővárosomba) bevonult.

A késmárki éjjeli támadásról semmit sem hallottunk. A branyiszközi ütközetnek magam is szemtanuja levén, — még akkor nem voltam honvéd — azt egész lefolyásában Korotnokról — tehát úgyszólván a harcztérről — szemléltem. Ebben a csatában a tiroli lövészek nem vettek részt, mert ezek csak a csata utáni napon érkeztek Szepes-Váraljára. A csatát egyedül Guyon dandára vívta végig; a Pillerféle dandár segítsége már későn érkezett meg Branyiszko alá. Guyon dandárának csak 60—80 Ujháziféle vadásza volt, kik oldaltámadásukkal döntőleg hatottak a győzelemre. A csata nem éjjel folyt le, a mint ezt már más írók is tévesen hirdették, hanem az délben 12^{1/2} órakor kezdődött és délután 4^{1/2} órakor már az átjáró szoros melletti kis dombon lengett az Ujházivadászok által kitűzött győzelmi magyar honvéd zászló.

A branyiszközi csata leírását csak Görgői István művében olvastam meglehetősen hűen előadva és megfelelő annak a leírásnak, melyet én a branyiszközi csata 25 éves emlékünnepe alkalmával a „Szepesi Hirnök“-ben közöltem.

Id. Tirts Rezső,

1848—49-iki honvéd-vadász.

Levelezés.

Hidvégről.

Az „1848—49. Történelmi Lapok“ tisztelt Szerkesztőségének
Kolozsvárt.

Nem csak mi magunk, hanem napjaink is meg vannak számolva: sietnünk kell megmenteni, a mi még megmenthető az enyészettől. Mi nonsokára ott leszünk, a hol dicsően elvérzett, vagy elhunyt bajtársaink nyugosznak — a sirban, ott, hol az itt nélkülözött méltó elismerés örökszomja kielégítettik vagy kioltatik.

Az egyén kívül, neve is elveszhet, de az eszmének nem szabad elveszni; a szív megszűnik dobogni, de a Szabadságérzetnek, a Honszerelmenek meg kell maradni; a szereplők leszállhatnak az események színteréről, de az eseményeknek meg kell örökítenniük.

Önök, igen tisztelt Bajtársak, ott a Központban e célból erős falanxot alkottak, Önök az 1848—49-iki eszméket, a szabadságot, a honszerelmet, a dicső eseményeket, fegyvertényeket akarják az „1848—49. Történelmi Lapok“ keretébe beilleszteni s ez úton megörökíteni. Szép gondolat volt, méltó Önökhöz.

Kell hogy megértsük mindnyájan mi itt — és ott utolsó Mohikánjai ama nemzedéknek, a mely a Hazáért, Szabadságért egykor elég bátor volt két hatalmas armádiával s az elámitott testvéremzetiségekkel szemben felvenni a vaskeztyűt, kell hogy szívünkre vegyük Önök célját és sietve sorakoznunk kell!

Nincs az a szerény sorsu 1848—49-iki honvéd, vagy annak vér- és szellem-utóda, a ki valamelyes tárggyal ne járulhatna az 1848—49-iki szabadságharc emlékgyűjteményéhez

Igaz, hogy mikor az egyenetlen harcban erőnk kimerülve, hontalanok levünk nem csak a hazában, hanem házunkban is, el kellé magunktól távolítani, dobni, megsemmisíteni legbecsesebb emléktárgyainkat, vagy dugatni azokat oda, hol a moly-, penész- és rozsdának lőnek martalékaivá s évek mulva azoknak alig csak romjaikat, vagy foszlányaikat találhatók meg.

De többen vagyunk, a kik ily emlékmomokat megtalálhatták, legyen az egy levél vagy naplótöredék; aztán hát a ki még, habár reszketeg kézzel is, forgatni bírja a tollat: vegye elő azt, írja meg keresetlen szavakkal, de híven, hogy ő minő hadtest- vagy csapatnál szolgált, minő rangban volt, kik voltak főtisztjei, hol s minő csatákban vett részt s küldje emlékiratát az „Ereklye-Muzeum“-ba.

Én ez eljárást követve: összeszedém emlékeimet és illőnek tartám, hogy azoknak nagyobb részét a háromszéki muzeumnak ajánljam föl, a tárgyakat itt most nem részletezem; azonban van szerencsém a kolozsvári „Ereklye-Muzeum“ számára is egy oly okmányt küldeni, a mely, azt hiszem ott nincs s a miről eddig egyik forradalmi történész se tesz említést: ez egy száma a szabadságharc végső napjaiban szerkesztett „Hadi Lap“-nak.* Ez okmány Háromszék- és Csiknak nem csak spártai jellemét tükrözi vissza, hanem tanúsítja azt is, hogy szellemi fegyverét, a tollat is birta forgatni.

Küldök még egy egyszerű kis „Nyugtá“-t és egy „Ellennyugtá“-t, a mi azért érdekes, mert az igen tisztelt Szerkesztőség egyik érdemes tagjára és a halhatatlan *Gábor Áronra* vonatkozik; a nyugtákat *Szabó Samu* egykoru tüzér bajtársam írja, mint hadnagy, az ellennyugtát is ő, de az aláírás *Gábor Áronnak sajátkezű aláírása*.

Mig ismét találkozónánk, bajtársi őszinte üdvözléssel vagyok

Hidvég, 1892. ápr. 26.

Őszinte tisztelőjük:

Nagy Sándor,

1848—49. tüzér főhadnagy,
Gábor A. segéd tisztje.

Mikor lett Beöthy Ödön népképviselő?

Midőn 1885-ben „Biharvármegye 1848—49-ben“ című munkámat megírtam, a dolog természetéből folyólag bele kelle szőnöm abba Beöthy Ödönnek, Biharvármegye nagy fiának életrajzát is.

Azt, hogy ő a szabadságharc korának végnapjaiban már népképviselő volt, megválasztatván magát a lemondott Szivák Miklós helyébe a h.-ujfalui választókerületben: megtudhattam Csengery Antal „Tanulmányok“ című művének II-ik kötetéből s az egykoruak szóbeli előadásából. De azt, hogy mikor s hogyan választott

* A 7-ik szám 1849. július 2-áról. Szerkeszti Biró Sándor százados (volt rétyi pap) Csikszerezében. Nyomatott a csik-somlyói zárdá betűivel. Lásd az okmánytárban.

meg s hogyan szerepelt mint népképviselő, akkor nem tudhattam meg minden kutatásom s utánjárásom daczára sem; mert e tekintetben sem Biharvármegye általam lelkiismeretesen átkutatott levéltárában nem volt egyetlen egy okmány sem feltalálható, sem pedig könyvtáram, holott az a szabadságharcz irodalmát lehetőleg magában foglalja, ide vonatkozólag egyetlen egy adatot sem szolgáltathatott, hiányozván akkor még abból a „Közlöny“-nek egyetlen egy, a Szegeden július 29-én megjelent 162-ik száma.

Később megszereztem ezt is, s megjelent a „Budapesti Szemlé“-nek az 1888-ik évi III-ik kötetében Hunfalvi Pálnak a Görgei István „1848—49-ből“ című riika becsü nagy művét ismertető cikke, tartalmazva a Hunfalvi egykoru naplójának egy érdekes részét is. Ebből megismertem a Beöthy Ödön népképviselői működésének egyes részleteit, a „Közlöny“ most említett számában közlött országgyűlési tudósításokból pedig azt, hogy Beöthy Ödönt a nemzetgyűlés Szegeden, az 1849. évi július 28-án tartott utolsó ülésében az igazoló bizottság július 13-án hozott határozata alapján igazolt népképviselőnek jelentette ki. Ismertettem is ezeket a „Házánk“ XI-ik kötetében.

Azonban ezekből sem tudhattam azt meg, hogy mikor történt s kinek elnöklése alatt folyt le B.-Ujfaluban ezen követválasztás, s az évek egymás után tűnven le, már-már föladtam minden reményt ennek megtudhatása iránt, midőn a napokban bekopogtatott hozzám Puskár Dávid pusztatoldi földbirtokos ur, s jelezve azt, hogy Karakas Lajos barátom figyelmeztetése folytán keresett fel, átadott nekem s rendelkezésemre bocsátott 6 darab okmányt, melyek a b.-ujfalui 1848—49-iki követválasztásokra vonatkoznak.

Átnézve azokat, nem rejthettem el örömöm kifejezését, mert ezek teljesen földéretették az eddig homályban volt kérdést.

Az első ezek közül Csengery Imre első aljegyző aláírásával Biharvármegye községeinek követválasztási kerületekbe való beosztását tartalmazó nyomtatvány; a második a választók összeírására vonatkozó nyomtatott utasítás; a harmadik a b.-ujfalui kerületben összeírt választók sommás lajstroma, e szerint ezen kerületben ekkor 1728 választó volt összeírva, és pedig Ártándon 67, Bedőn 42, Bojton 46, Borson 127, Böszörményben 177, Csökmön 39, Csiffi-pusztán 3, Darvason 55, Bosódpusztán 1, Furtán 152, M.-Keresztesen 296, M.-Peterden 9, M.-Sasson 86, Nyésta-pusztán 2, K.-Szántón 28, Sz.-Jánoson 87, Sz.-Péterszegen 150, B.-Sz.-Mártonban 35, P.-Told-pusztán 41, B.-Ujfaluban 97, Herpály-pusztán 3, Sz.-Kozma-pusztán 1, Andaháza-pusztán 1, Váncsodon 56, Vekerden 8 és Zsákán 46; a negyedik Thurzó János alispánnak N.-Váradon, az 1849. évi május 15-én kelt s Puskár Balázs esküdthöz Tholdra intézett levele, melyben ezt a képviselőház korelnöke felhívása következtében a Szivák Miklós lemondása folytán a b.-ujfalui választó-kerületben eszükszandó választás tárgyában tartandó választmányi ülésre az 1849. évi május 24-re, mint annak egyik tagját meghívja; az ötödik ezen választmányi ülésnek Weiterschütz János központi választmányi jegyző által aláírt eredeti jegyzőkönyve, mely szerint az azon ülésben résztvevő központi választmány tagjai, u. m. Thurzó János első alispán mint elnök, Baranyi Károly, Csanády István, Jakab Mihály, Thurzó József, Puskár Balázs, Borsi Sándor, Juhász Gábor, Kalmár János, Balog Péter, Molnár Mihály, Barna István, Bokor Imre, Vincze Imre, Mezidraczky Gáspár és Weiterschütz János a hivatalos elfoglaltatása miatt nem

szerepelhető Hodossy Miklós szavaztató küldöttségi elnök helyett elnökké Puskár Balázst, a szavaztató küldöttség tagjaiul Molnár Mihályt és Kálmán Jánost, jegyzőül pedig Tóth Zsigmondot s ennek akadályoztatása esetén Szilágyi Jánost választották meg, s a választás határnapjául július 17-ik napját tűzték ki, ez azonban csak tollhíba, mert a jegyzőkönyvre a Thurzó alispán által az 1849. évi május 26-án sajátkezűleg rávezetett hátrirat szerint, a melylyel az kiadatott Puskár Balázsnak, mint választási elnöknek, a választási határidő a „jövő június 17-ik napjára reggeli 8 órára“ tűzetett ki; s a hatodik Puskár Zsigmondnak Puskár Dávidhoz az 1892. évi márczius 12-ről P.-Toldról intézett levele, melylyel a fentebbieket megküldi nekik, az utóiratban megemlítvén a következőket: „A napló szerint ennyi felvilágosítás van: 1849. június 17-én Beöthy Ödön közfelkiáltással képviselővé választott a b.-ujfalui választókerületben“.

Önként következik, hogy ezen okmányok közül csupán az ötödik s a hatodiknak utóirata vonatkozik főleg az eddig nem ismert azon kérdés megfejtésére, hogy mikor választott meg Beöthy Ödön a b.-ujfalui kerület népképviselőjéül? Ezek által ugyanis kétségtelenül megállapítható ténynek tekinthető az, hogy ez az 1849. évi június 17-én történt, és pedig egyhangulag, s a Puskár Balázs választási elnök elnöklése alatt.

Tehát az eddigi homály föl van világosítva.

Kicsinyes dolognak látszik ugyan ez az akkor ösztetorlódott s a haza sorsa fölött döntött nagy események mellett s még kicsinyesebbeknek a többi okmányok által tartalmazott részletek, de a nagy történelem egymásutánját csak is az ilyen apró részletekből lehet egybeállítani és sokszor az ilyen magukban véve kicsinyeknek látszó részletek világítják meg a nagyobb események rugóit.

Háládatos dolgot végez mindenki, a ki, habár a legapróbb részletet is megmenti a történelem részére az elkallódás s a megsemmisülés veszélyétől.

Ki tudja: minő sötétséget világít az meg a történelem jövő kutatói előtt?

Mi nekünk bihariaknak pedig kétszeres szíveséget tett ezen okmányok nyilvánosságra hozatala által Puskár Dávid ur, a miért ennel nyilvánosan is kifejezem köszönetemet.

Bár nyilvánosságra hozatnék a hatodik okmányban említett napló is, abban is lehetnek még több érdekes részletek is.

A rendelkezésemre bocsátott okmányokat, hogy azok megmaradjanak az utókorra, letéteményeztem Biharvármegye régészeti és történelmi egyletének muzeumába, hová már letéteményeztem néhai Szigethy Istvánnak a Beöthy Ödön kimenekülésére vonatkozó s szintén rendelkezésemre bocsátott naplószerű följegyzé-eit is.

Ott vannak azok a legjobb helyen.

Hegyesi Márton.

Honvéd-egyletek köréből.

Honvédek segélyezése.

A szabadságharcz egykori bajnokai között még mindig vannak olyanok, a kik 1867-től kezdve valamely honvéd-egyletnél magukat nem igazolták s ma óhajtanák hivatalosan elismertetni azt, hogy ők is küzdöttek a hazáért.

Több rendbeli tudakozódás, felvilágosítás iránti kérés érkezik ebben a tárgyban hozzánk.

Miután mindezekre lehetetlen külön-külön válaszolni, a szerkesztő bizottság szükségesnek látta, hogy a honvéd-egyletek orsz. egyesületének alapszabályai és a honvéd ügyre vonatkozó dolgok a bajtársak tájékoztatására közzé tétessenek.

Ebből kifolyólag közölük a multkor e rovatban az alapszabályokat, a mi a szükséges tudnivalók egy részét tartalmazza.

A honvéd igazolásra nézve megemlítjük, mikép az a szabály áll fenn, hogy minden honvéd, a ki magát igazoltatni kívánja, négy igazolt honvéd bajtársa által kell hogy bizonyíttassa azt, hogy mint honvéd tényleg szolgálatot tett a hazának 1848—49-ben. Ez írásbeli bizonyítás, valamint a jelentkező egyéb okmányai alapján a szokásos igazolványt a kerületi honvéd-egylet elnöksége állítja ki, mely azután megerősítés végett az okmányokkal együtt a központnak terjesztetik fel.

A segélyezés iránti kérések felszereléséhez szükséges útbaigazítás megtalálható a közlött alapszabályokban. Ezekre nézve felvilágosítást nyújt a 18—25. §§. és az alapszabályok miniszteri záradéka.

Ezen felül előttünk fekszik a kiadott közp. gyűlési jegyzőkönyvek közül a legutóbbi, az 1889. nov. 24. gyűlésről szóló. E gyűlés határozata nyomán szállították le a segélyezési életkort 65 évre.

E hatvanöt évet *hatvanra* szállította le a mult évi gyűlés; e határozatnak a kormány által megerősített jegyzőkönyve azonban maig hozzánk még nem érkezett le. A mint lejön, tudomásra hozzuk ennek is a honvédeket érdeklő tartalmát.

Az 1889. nov. 24. jegyzőkönyvben a segélyre szoruló bajtársak iránt sok jóakaratu határozatot hozott a közgyűlés az elnök indítványára, a mi azt mutatja, hogy az egyletek központja melegen a szívében hordja az elaggott és segélyre szoruló bajtársak sorsát. Nevezetesen elhatározták, hogy a segélyezésre vonatkozó határozatokat a lapokban a honvédek tájékoztatására közzé teszik, hogy minden egyes honvédbajtárs minden egyes krajczár hovafordításáról s minden kérvény sorsáról tudomást vehessen. Valószínű, hogy ez a határozat is nemsokára foganatba vétetik.

Mód fog kerestetni arra, hogy minden egyes folyamodó közvetlen értesíttessék az iroda által kérelmének a sorsáról. Nevezetesen arról: hogy teljesített-e a kérés, ha nem teljesített, miért nem? Mik azok az okmányok, a melyekkel pótolni kell még a kérést? Teljesíteni fog az az óhajtás is, hogy az ügyek kezelése a lehető leggyorsabban menjen, még pedig a szükséges ellenőrzés mellett.

Ugyanez a gyűlés kimondotta, hogy a törvényesen és szabályosan alakult honvéd-egyletektől elvárja, hogy az orsz. közp. bizottságot s a honvédség gyors és rendszeres segélyezésének ügyét készséggel támogassa, katonai szigorral s részrehajlatlanul és pajtáskodás nélkül kezelve otthoni ügyét s gyorsan és lelkiismeretesen adva meg a választ vagy felvilágosítást azokra a kérdésekre, a miket a segélyző testület a segélyezési esetben hozzát intéz.

*

A honvéd-egyleteknek a feladata tehát szívéükön hordani nyomorba jutott és segélyre szorult bajtársuk sorsát s érdekükben gyorsan eljárni. A kolozsvári kerületből szerzett tudomásunk szerint a kellően felszerelve felterjesztett kérések esetről-esetre megfelelő elintézésben részesültek. Hogy mennyit tehet a honvéd-egyletek elnökeinek a lapintata a segélyezési kéréseknél, arra nézve

szép példákat látunk a kolozsvári egyletnél, melyhez önzölenek a segélyezés iránt kérelmezni szándékozók s némileg élhető állapotban levő honvédek is. Mikor ezen utóbbiaknak az elnök megmagyarázza azt, hogy a rendelkezésre álló korlátolt összegből mily szegényeket, insséggel küzdőket kell a szabályok értelmében támogatni, ezek a kérelmezéstől önkéntesen és szerényen visszalépnnek, hogy szegényebb bajtársaik segélyezését annál inkább biztosíthassák; és ez nemesen jellemzi a 48-as honvédek maig híven megőrzött egymás iránti bajtársi vonzalmát és figyelmét. E körülménynél fogva, a kiknek a folyamodványja felkerül, azok már utalva is vannak s meg is nyerik a fentartásukra szükséges segélyösszeget.

K. I.

Diósadról.

Tisztelt Szerkesztőség, kedves Bajtársak!

Torda-Aranyosmegye honvéd-egylete a Tört. Lapok 6-ik számában több ajánlatok mellett azt a kegyes óhajtást fejezi ki: „Bizony jó lenne, ha mindenik egylet gondoskodnék rokkantjairól, ha nem is így közvetlen, de legalább közvetve a központi alaphól, mert van ám ott, de az egyesek oda az útát nem ismerik; a központ sem ismerheti a sok 48-as honvéd koldust, mely országSZerte nyomorog itt-ott egy-egy utcaszarkon, egy-egy viskóban“.

Ez, ez lenne a leghelyesebb, ha a honvéd-egyletek vennének annyi fáradságot, hogy bár 2 évben egyszer vennék számba — a mennyire lehet — a még élő bajtársakat s ők magok lépnének fel a rokkantak érdekében, annyival inkább, mert az ő pártfogásuk s meleg ajánlásuk nélkül hiában zörget a szegény nyomorra jutott honvéd.

Én községemből 4 elerőllenedett honvédet terjesztettem fel segélyezés végett. — nem kerültem ki a h. egylet elnökségét sem, ki egyszerű aláírásával járult a segélyezéshez; — vissza lett már eddig kettő útasítva; az egyik azon az okon, mert van egy nyomoru kis viskója, mely után 2 frt adót fizet s rámondják, hogy „nem vagyontalan“, a másik mert nincs 65 éves, pedig az 1891. évi orsz. honvéd-gyűlésen 60 évre lett leszállítva a segélyezési legmagasabb kor, — még kettőre ezután adják ki — az eddigiekből ítélve — a kedvezőllően választ — ezek pedig mind munkaképtelenek, kiket úgyszólván a könyörület tart fenn. Valóban elszomorító, hogy az ilyenek, kik munkaképtelenségük magvát a 48—49. évi hadjáratokban kapták, most, életök estvéjén ne juthassanak egy kis morzsalékához annak, mely az ily esetetek számára lett alapítva; — pénznek ott lenni kell — kinek tartogatják, kinek osztják? Hisz ma-holnap csak itt-ott lézeng közülünk egy-kettő. Mindenesetre óhajtandó lenne, ha a honvéd-egyletek meleg érdeklődéssel vennék pártfogásuk alá az elesett bajtársakat s hatnának oda, hogy legalább életök estvéjén hadd kápjának egy kis verőfényt 48—49-ik évi fáradaimaik után.*

Diósád, 1892. április 8.

Szabó Pál,

48—49. évi h. hadnagy.

A Rikánbelöli honvéd-egylet tagjainak panasza. Panaszt vettünk a székely honvédektől, hogy nagy nyomoruságban vannak s nincs ki segítsen rajtuk. Nem tudják a módját a segély iránti folyamodásnak, egyletük nem igazítja el inséges dolgukat. Utánna jártunk a panasznak. A

* Utalunk e tárgyban fennebbi cikkünkben elmondottakra. Szerk.

baj abban van, hogy a Rikánbelőli honvéd-egylet nem működik. Az egylet elnöke Brassóban lakik, a jegyző pedig Vásárhelyt. Az egyleti élet teljesen szünetel, a min különben azért sem lehet csudálkozni, mert az elnök is, a jegyző is az utóbbi időben betegeskedett. Mivel azonban a szegény emberek ügyét az elnökség akadályoztatása esetén is el kell igazítani, szükséges, hogy ez az egylet megfelelően szerveztesse s a tagok az elnököt és a jegyzőt akadályoztatás esetén, helyettesítőkről gondoskodjanak. Hisszük, hogy e felszólalásunk után a honvédek kérése az egyletben tárgyalásra kerül. A honvéd-egyletek működése különben egyebütt is nehézkes és ennek az az oka, hogy az elnökségek majdnem mindenütt 48-as bajtársak köréből választatnak. Az időtrábló és fáradságos irodai munkákat azonban a bajtársak ma már nem oly könnyen teljesíthetik, mint negyven év előtt. Azért szükséges volna, ha az egyletek szervezkedésük alkalmával a jegyzői tisztre hivatott, fiatal erőket nyernének meg. Az ügy javára válnék ez és a szegény bajtársak előnyére.

Honvédek összeírása Baján. A bajai honvéd-egylet jegyzője, Gardalits Lajos értesíti lapunkat, hogy kerületükben Krivácsi ezredes felszólítása folytán az általa szerkesztendő honvéd-névkönyvhöz az összeírást megkezdették. Ebben a tárgyban az ottani hírlapban is felhívást intéztek a közönséghez.

Halálozások.

Gyárfás Lajos, Sepsi-Szent-György város nyugalmazott főjegyzője, volt 1848—49-iki honvéd százados, életének 77-ik évében április hó 29-én éjjeli 12 óraker meghalt. Az elhunytat gyászolják: özv. Gyárfás Lajosné Szilágyi Zsuzsanna és gyermekei: Gyárfás Győző kir. mérnök és neje Fejér Berta s gyermekeik: Gizella és Ilona; Gyárfás Etelka, férje Málk József és gyermekök Loránd; Szilágyi Sámuel honvéd alezredes özvegye, szül. Bagoly Juliánna, mint az elhunytak anyósa és családja s a kiterjedt Gyárfás-család összes tagjai. Temetése, mint a „Szekely Nemzet“ 65—66. számából olvassuk, az egész megye osztatlan részvéte mellett ment végbe. A „Szekely Nemzet“ 65. száma egy érdekesen megírt visszaemlékezést közöl az elhunyt tollából: „Egy névnap a gyulafehérvári kazamatákban“ czimen. Elmondja ebben, hogy mint hadi foglyok 1852-ben József napját ünnepelték 123-an a közös teremben. A jó kedvet, felköszöntőket félremagyarázta a vár parancsnoka. Azt hitte, fellázadtak a hadi foglyok, alarmot fuvatott, a kazamatával szemben a várfokra két ágyut vitetett fel s már épen lövetni akart, a midőn Fítsur őrnagy a dolgot felvilágosította.

Kovács György, 1848—49. alvadász, 65 éves korában április 13-án Baján, mint az ottani honvéd-egylet jegyzője értesít, elhunyt.

Szerdahely Antal, surány-patyí urad. tisztartó, Vasmege köztörvényhatósági bizottsága tagja, 1848—49. volt honvéd-huszár életének 62-ik, boldog házasságának 32-ik évében hosszas betegség után szervi szívbajban f. évi márczius hó 29-én este 11 óraker Patyon elhunyt. Gyászolja özvegye: szül. Kaprinay Matild s kiterjedt rokonság. Szerdahely Antal mint 18 éves fiu a Sándor-huszárok közé állt be Győrben, atyja vendégszerető házában tartózkodván ez időben Schweidl tábornok. Az elhunyt és családja igen sok előkelő somogy megyei családdal állt összeköttetésben és zászlóvivője volt mindig a magyarságnak. Az elhunyt gyászjelentését és kabinet mellképét nagybátyja Csepán Antal földbirtokos, 1865—89-ben volt somogy megyei alispán beküldötte az ereklye-muzeumnak.

Irodalom.

Petőfi-Muzeum. A dr. Csernátoni Gyula közreműködésével Ferenczi Zoltán szerkesztésében megjelenő havi folyóirat legújabb száma a következő tartalommal jelent meg: F. Z. Adatok Petőfi pápai életéhez. — Petőfi és Horatius. — A „Tavaszi“ zsebkönyvről. — Petőfi regényfordításai. — Petőfi hírlapi cikkei 1848-ból. — Petőfi művei a folyóiratokban. 1842—49. — Egykoru megjegyzések Petőfi műveiről 1849-ben. — A kortársak bírálati Petőfi műveiről. — Vonatkozások Petőfira. — Vegyes. — Tudnivaló. — Melléklet: „Nemzeti dal“ 1848. márcz. 15-iki kiadása facsimileben. — Repertorium az I—IV. évfolyamhoz. — E folyóirat, melyet a kultuszminiszter az összes iskolák- és könyvtáraknak ajánlott, kitűnően van szerkesztve s legújabb számának tartalma is arról győz meg, hogy a szerkesztők lelkesedéssel, gondnal és teljes odaadással gyűjtik össze az adatokat Petőfi életére és irodalmi működésére vonatkozólag.

KÜLÖNFÉLÉK.

Uj munkatárs. Hegyesi Márton ügyvéd Nagyváradon, ki három évtized óta behatóan foglalkozik önévelmi harcunk történetével s kinek gazdag könyvtára van bel- és külföldi szabadságharcz korbeli művekből, sorakozott munkatársaink gárdájába. Örömmel mutatjuk őt be, mert személyében lapunk Biharmegyéből lelkes férfit talált, kinek munkássága javára fog válni a zászlónkra irt ügynek.

Görgei ígérete Budavár bevételénél. Öreg írással egy öreg honvédtől, *Rácz János* 28-ik zászlóaljbeli tizedestől kaptuk az alábbi sorokat, miket némi simitással közlünk: „Igen tisztelt Szerkesztő úr! Mikor Budavár bevételének tervét készítették, minket, felsőbányaiakat, tábornokunk Görgei személyesen felkért, hogy mi menjünk fel tizenketten a létrán. Azt mondá, hogy mi, mint bányászok, szakértők vagyunk éjnek idején a létrán járni. Együttal ígéretet tett nekünk, melyet mintha még most is hallanám, a következő szavakkal fejezett ki: „Fiuk, ha isten megsegít és a várat bevesszük, hát mindenitek 1000 frtot fog kapni és 50 hold birtokot a mikor békesség lesz és ti haza fogtok menni.“ Hát mi meg is tettük isten segítségével. Tizenkettőnk közül már csak egymagam élek s most a 70 évhez közel, munkaképtelen és nyugdíj nélküli állapotban elgondolom: beh jól fogna most az az ígéret . . .“

A madarasi löpörgyár igazgatójának, *Bodor Ferencz*nek, mint a lapunk 46-ik oldalán közölt levélből is kitűnik, nevezetes szerep jutott az önévelmi harcban. Ő a madarasi löpörgyár igazgatója volt, ő készítette az erdélyi csatákhoz a löpört és Gábor Áronnak testi-lelki jó barátja, tanácsadója, mondhatni jobb keze volt. Gábor Áron tán el sem érte volna azokat a sikereket, melyekkel ma tele van a világ, ha Bodor nincs mellette, mert ő volt a szakember, mint végzett mérnök és bányatiszt. Okmányait a 60-as évek végén néhai Szabó Károly egyetemi könyvtárnok kezébe tette le, ezek valószínűleg a muzeumi könyvtárban vannak elhelyezve, jegyzőkönyve, melyet a gyárban vezetett s mely a szabadságharcz után eltévedt, véletlenül megkerült s az, mint lapunk 41-ik oldalán említettük, most Kanyaró Ferencz kolozsvári tanár birtokában van. A multkor a 46-ik oldalon közölt eredeti levelet unokája: Kolosváry Aladár hajdunánási gymn. tanár kezéből kaptuk.